

LBRIS

We know
books

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MURARESKU, BRIAN C.

Cheia nemuririi: istoria secretă a religiei fără nume / Brian C. Muraresku;
cuv. înainte de Graham Hancock; trad. din lb. engleză: Radu-Cosmin
Săvulescu. – București: Herald, 2023

Conține bibliografie

ISBN 978-630-6550-56-2

I. Hancock, Graham (pref.)

II. Săvulescu, Radu Cosmin (trad.)

2

Brian C. Muraresku

CHEIA NEMURIRII

Istoria secretă a religiei fără nume

Traducere din limba engleză:
RADU-COSMIN SĂVULESCU

Cuvânt înainte:
MIHAI DOBROVOLSCHI

Prefață:
GRAHAM HANCOCK

THE IMMORTALITY KEY

Copyright © 2020 by Brian C. Muraresku

EDITURA HERALD
București

Redactor:

Sebastian Ionescu

Corector:

Dușa Udrea-Boborel

DTP:

Ela Stoica

Toate drepturile rezervate. Nicio parte a acestei cărți nu poate fi reprodusă sau transmisă sub nicio formă și prin niciun mijloc, electronic sau mecanic, inclusiv fotocopiare, înregistrare sau prin orice sistem de stocare a informației, fără permisiunea editorului. Ediție în limba română publicată de Editura Herald. Copyright © 2023

CUPRINS

<i>Cuvânt-înainte</i>	11
<i>Prefață</i>	14
<i>Introducere</i>	26

Partea întâi

PREPARAREA BERII PSIHEDELICE

1. Criza de identitate	56
2. Căderea din har	73
3. Făina de orz și frunzele de dafin	94
4. Secretul secretelor	113
5. Viziunea beatifică	131
6. Berea de cimitir	159
7. <i>Kukeon</i> -ul din Catalonia	190
Epilog la <i>Partea întâi</i>	227

AMESTECAREA VINULUI PSIHEDELIC

8. Drogul nemuririi	239
9. Podgoriile Raiului	268
10. Elixire sfinte în Țara Sfântă	286
11. Beat de Nectarul Eternității	316
12. Toate acestea nu au fost doar un picnic	353
13. Sfântul Graal	373
14. O Euharistie gnostică	402
15. Autostrada de Coastă a Misterelor	435
16. Evanghelia Infinitului și Euharistia cu broaște-râioase	455
17. Ochii noștri au fost deschiși	485
<i>Postfață</i>	511
<i>Index</i>	532

Pentru Julieta Belén și Alexa Paz,
fără de care această carte nu s-ar fi născut vreodată și din cauza
căroro aproape că nu a fost niciodată terminată.
Și pentru a mea P.J., *formosissima causa sine qua non.*

CRIZA DE IDENTITATE

Deși suntem susceptibili să uităm, civilizația occidentală nu a fost fondată ca o inițiativă creștină. Grecia antică, cea care a inventat democrația și a dat naștere tuturor artelor și științelor pe care le luăm de-a gata acum, nu a auzit niciodată de Iisus. Înainte de Ierusalim, înainte de Roma, înainte de Mecca, a fost Eleusis¹. Dacă Atena secolelor V–IV î.Hr. a fost adevărata sursă a vieții occidentale din secolul XXI, Eleusis a fost prima noastră capitală spirituală de necontestat. De-a lungul Antichității clasice, pitorescul oraș-port a fost punctul zero pentru generații de căutători. Dar religia lui nu avea să dureze veșnic. În lupta pentru moștenirea sacră a Occidentului, Eleusis a fost o victimă spectaculoasă. Pieirea sa – provocată de abia creștinatul Imperiu Roman, în secolul al IV-lea d.Hr. – a marcat începutul unei crize de identitate care persistă până astăzi.

Suntem oare greci sau creștini?

În viziunea tradițională, strămoșii noștri greci poate au construit lumea așa cum o știm, dar creștinismul este cel care i-a salvat sufletul. Precum copiii cu părinți divorțați, încercăm să ne alegem favoritul sau să ținem partea cuiva. Și ignorăm în mare măsură faptul că grecii au reușit să-și găsească mântuirea cu mult înainte de apariția creștinismului, o neglijență perfect rezonabilă, câtă vreme fostul centru al universului mediteranean este acum împrăștiat în ruine. Astăzi, situl arheologic de la Eleusis nu este altceva decât o grămadă de bucăți de marmură și calcar în curs de fărâmițare. Iar din 1882, săpăturile au oferit mai multe întrebări

¹ Consultă și *Misteriile din Eleusis – Originea, ritualul și ceremoniile sacre ale celui mai răspândit cult de inițiere din Grecia antică*, de Maurice Brilliant, trad. Maria Genescu, Ed. Herald, 2023. (N. red.)

decât răspunsuri¹. De ce pelerinii s-au înghesuit la templul său pentru 2 000 de ani, în căutarea vieții de dincolo de mormânt? De ce se săvârșea străvechiul ritual sub acoperirea întunericului? De ce era ascunsă poziunea magică? Și de ce au închis creștinii totul?

Dacă nu ești atent, cea mai veche ghicitoare nerezolvată din istoria civilizației occidentale găsește o cale să-ți intre până la os. În vreme ce atât de mult din geniul lor a supraviețuit, pur și simplu nu are sens ca religia oamenilor care au creat cultura occidentală să se risipească pur și simplu în aer. Trebuie să fie ceva mai mult cu Misterele din Eleusis, cea mai longevivă și mai proeminentă tradiție din Grecia antică². Din nefericire, a fost învăluită în mister încă de la început, nelăsând decât ponturi și indicii despre ceea ce avea loc cu adevărat în incinta sacră. Aristotel a spus odată că inițiatii veneau la Eleusis nu pentru a *învăța* ceva, ci pentru a *experimenta* ceva³. Oricare ar fi fost acea experiență, ea a scăpat cu succes savanților timp de secole. La urma urmei, așa a fost conceput acest puzzle. Pot fi reconstruite fragmente din riturile și ceremoniile ciudate, dar atracția principală rămâne necunoscută. An după an, cum au fost capabile Misterele să îndeplinească în mod constant o promisiune imposibilă?

Dacă vii la Eleusis, nu vei muri niciodată.

¹ George E. Mylonas, *Eleusis and the Eleusinian Mysteries* (Elefsina, Grecia: Cyceon Tales, 2009), p. 12.

² Carl Kerényi, *Eleusis: Archetypal Image of Mother and Daughter* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1967), pp. 20–21. Kerényi vede dovezi inițiale pentru cult, între 1580 și 1500 î.Hr., bazate pe săpăturile lui Mylonas. A se vedea George E. Mylonas, „Excavations at Eleusis, 1932 Preliminary Report”, în *American Journal of Archaeology*, vol. 37, nr. 2 (aprilie–iunie 1933): 271–86. A se vedea și Walter Burkert, *Greek Religion* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1985), p. 285: „Potrivit lui Diodor, vârsta înaintată și puritatea de neatin a cultului au constituit faima sa deosebită. Poziția unică a Atenei în literatura și filosofia greacă au făcut această faimă să se răspândească peste tot”. Hugh Bowden, *Mystery Cults of the Ancient World* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2010), p. 26: „Misterele eleusine erau cele mai respectate dintre toate cultele antice de mistere”.

³ A se vedea Aristotel, *Fragmenta*, ed. Valentini Rose, fr. 15. A se vedea și Regis Laurent, *An Introduction to Aristotle's Metaphysics of Time* (Paris: Villegagnons-Plaisance Editions, 2015), p. 122: „Riturile inițiatice împing cunoștințele conceptuale în fundal, în favoarea viziunilor iconice care îi determină pe cetățeni să-și suspende judecata, în favoarea revelațiilor care nu au nevoie de explicații”.

O afirmație îndrăzneată, cu siguranță, chiar greu de crezut în zilele noastre. Dar, din anumite motive, strămoșii noștri au crezut-o. De fapt, ei nu și-ar fi putut imagina o lume fără acest excepțional reper. Se spunea că misterele țin „întreaga rasă umană laolaltă”¹. Viața însăși ar fi „de netrăit” în absența lor². Printre toate întrebările fără răspuns despre Eleusis, un fapt inevitabil îi ține pe cercetători lipiți de colțul obscur al Greciei sudice, acela care a vorbit către milioane de oameni: faptul că a trecut testul timpului.

Cu mult înainte ca Iisus să meargă pe țărmurile Galileii, Eleusis era un far de speranță într-o urâtă epocă de incertitudine, când speranța medie de viață era mult mai mică decât astăzi. Jumătate din populație putea să nu ajungă la vârsta de 5 ani³. Pentru cei care supraviețuiau unei copilării traumatizante și reușeau să evite sclavia, dezastrele naturale, penuria de hrană, violența, tulburările sociale, molimele mortale și bolile infecțioase, existența lor era cu mult mai urâtă decât a noastră. Până la 60% din lumea greco-romană sucombă în fața unor bacterii și viruși pe care acum am reușit în mare măsură să îi controlăm⁴. Dacă COVID-19 oferă vreo perspectivă asupra trecutului, aceasta este cea a bilanțului psihologic și emoțional al unei pandemii și sentimentul neajutorării care va fi fost chinuitor pentru strămoșii noștri. Dar câtă vreme Misterele erau celebrate o dată pe an în preajma echinocțiului de toamnă, totul era în ordine. Era o formulă fără greșală, care a funcționat neîntrerupt din jurul anului 1500 î.Hr. și până în 392 d.Hr., când festivitățile anuale au fost abrupt scoase în afara legii de împăratul roman Teodosie, un creștin înverșunat.

Este un timp prea îndelungat pentru ca o mulțime de oameni să păstreze tăcerea și pentru ca atât de puține detalii să se scurgă în consemnările istorice. Dar toți cei are au trecut pragul sacru au înțeles costul admiterii. Cuvântul „mister” vine din grecescul *muo*

¹ Kerenyi, *op. cit.*, 12.

² *Ibidem*.

³ D.C.A. Hillman, *The Chemical Muse: Drug Use and the Roots of Western Civilization* (New York: Thomas Dunne Books, 2008), pp. 11, 32.

⁴ *Ibidem*, 19.

(*μῦω*), care înseamnă literal „a închide ochii cuiva”. Sub pedeapsa cu moartea, tuturor vizitatorilor le era explicit interzis să dezvăluie ceea ce au văzut în interior¹. Orice se întâmpla în Eleusis rămânea în Eleusis. Oricât de frustrant ar fi pentru istoricii moderni, această politică a fost folositoare Misterelor. Zidul de tăcere nu făcea decât să hrănească mistica și să garanteze admiratori sus-puși.

În perioada sa de glorie, templul a atras ceea ce avea mai bun și mai strălucitor de oferit Atena, inclusiv pe Platon. Pentru a-și păstra experiența secretă, nașul filosofiei occidentale a folosit un limbaj vag și criptic ca să-și descrie „vederea și viziunea binecuvântată” la care a fost martor „într-o stare de perfecțiune” – punctul culminant al inițierii sale în „cel mai sfânt dintre Mistere”². La fel ca toți pelerinii, Platon a fost permanent transformat de acel ceva descoperit în Eleusis. Cel mai recent dintr-o lungă linie de vizionari, bărbați și femei, cu acces exclusiv la adevăruri cosmice. După ce lua o înghițitură dintr-un elixir neobișnuit numit *kukeon* (*κυκεών*) și după o noapte de spectacole în templu, fiecare pelerin își câștiga titlul onorific de *epoptes* (*ἐπόπτης*), care înseamnă ceva de genul: „cel care a văzut totul”. Fără nicio îndoială, susțineau ei, moartea nu este sfârșitul călătoriei noastre umane. De fapt, supraviețuim corpului fizic. Iar sub această îmbrăcămintă muritoare suntem cu toții nemuritori deghizați – zei și zeițe destinați stelelor, pentru veșnicie.

Toate acestea după numai o noapte la Eleusis?

Venind de la niște oameni altminteri raționali și sobri, acest lucru sună a vorbă nebunească.

Pentru a-l înțelege pe Platon, trebuie să ne amintim cum abordau grecii antici Viața de Apoi. La acea vreme, cei mai mulți oameni credeau că sufletul coboară în regiunile sumbre și nebuloase ale Hadesului. Dacă urma să trăiască acolo veșnic sau în cele din urmă să dispară, nu era pe deplin clar și nu prea conta. Moartea nu era ceva de așteptat. Când Odiseu vizitează tărâmul morților, Ahile, tovarășul său căzut, mormăie faimosul „aș prefera să fiu un

¹ Tucicide, *Istoria războiului peloponesiac*, VI, 61.

² Platon, *Phaidon*, 250 b–c.

slujitor plătit în casa unui sărac și să fiu deasupra pământului decât rege al regilor printre morți¹.

Afirmația aceasta este adevărată, firește, doar dacă nu ai fost inițiat în Mistere, unde a vedea înseamnă a crede. O inscripție găsită în sit spune: „Moartea nu mai este un rău pentru muritori, ci o binecuvântare”². Pindar, poate cel mai mare poet liric al Greciei antice și unul dintre inițiați, scria în secolul al V-lea î.Hr.: „Binecuvântat este cel care a văzut aceste lucruri înainte de a merge sub pământul gol, căci el înțelege sfârșitul vieții muritoare și începutul [unei noi vieți] date de Dumnezeu”³. Pentru Sofocle, unul dintre renumiții dramaturgi ai vremii, lumea putea fi împărțită în cei care pusese rădăcina în Eleusis și cei care nu o făcuseră. La fel ca Platon și Pindar, el accentuează natura vizuală a experienței: „De trei ori fericiți sunt aceia dintre oameni care, după ce au văzut aceste rituri, coboară în Hades. Numai pentru ei există viață [după moarte]; toți ceilalți vor avea o soartă rea”⁴.

Fără a divulga marele secret, o mare parte dintre mărturiile antice – puținul rămas – salută viziunea sublimă care s-a dovedit a fi un eveniment de tipul celor unice în viață pentru fiecare pelerin⁵. În mod clar, grecii au avut la dispoziție un sistem religios profund. Unul care pare potrivit cu grandoea și rafinamentul numeroase-

¹ Homer, *Odiseea*, XI, 489–490, în traducerea lui Samuel Butler.

² Hē En Athēnais Archaiologikē Hetaireia ed., *Ephēmeris archaiologikē*, 1883 (Athens: Carl Beck, 1884), p. 81, disponibil la <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/ephemarch1883/0058/image>.

³ Pindar, fragmentul 137, în *Nemean Odes, Isthmian Odes, Fragments.*, ed. și trad. William H. Race, Loeb Classical Library 485 (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1997), pp. 384–85.

⁴ Sofocle, fragmentul 837, în A.C. Pearson, ed., *The Fragments of Sophocles, edited with additional notes from the papers of Sir R.C. Jebb and W.G. Headlam* (Cambridge: 1917).

⁵ A se vedea Crinagoras, *Greek Anthology*, XI, 42. În primul secol î.Hr., ambasadorul grec la Roma, din 45 până în 26 î.Hr., spunea așa: „Chiar dacă viața ta a fost întotdeauna sedentară și niciodată nu ai navigat pe mare și nici nu ai umblat pe drumurile uscatului, totuși trebuie să mergi în Atica, pentru a fi martor la aceste nopți ale festivalului marii Demetra. Căci atunci inima ta va fi eliberată de griji câtă vreme trăiești și mai ușoară atunci când vei merge în țara morților”. Vezi și Pausanias, *Descrierea Greciei*, 5.10.1: „Multe sunt privilegiile de văzut în Grecia și multe minunile de auzit, dar de nimic nu se îngrijește mai mult cerul decât de riturile eleusine”.

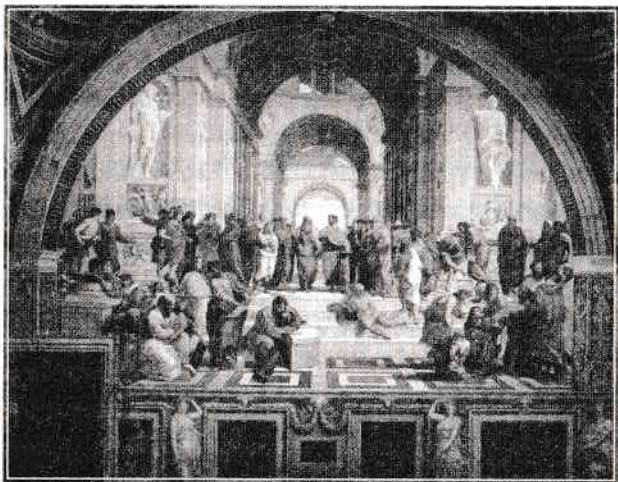
lor lor realizări, cu multele daruri pe care le-am moștenit fericiți, pentru a construi o civilizație de la zero. Eleusis a fost o tradiție de durată, despre care se spunea că oferă răspunsuri concrete la îndoieli atemporale și optimism în fața uitării. Este inevitabil: a existat o religie reală înainte de creștinism, care contrazice presupunerea curentă că spiritualitatea greacă era mai degrabă neinformată și nătângă.

Dacă și s-a predat o versiune caricaturizată a mitologiei grecești în liceu sau chiar mai devreme, se poate ca de acolo să fi început confuzia. Probabil ai rămas uimit întrebându-te cum ar putea să creadă în basme niște oameni care nu doar că ne-au dat cuvântul „scepticism” – din grecescul *skeptomai* (σκέπτομαι), care înseamnă „a privi de jur împrejur cu atenție” –, ci au și practicat ceea ce predicau. Zeus este responsabil de fulger? Poseidon stăpânește marea? Tot răul a venit din cutia Pandorei? Dacă grecii păreau prea înțelepți pentru astfel de lucruri, aceasta se datorează faptului că așa și erau. Să le recunoaștem meritul acolo unde li se cuvine.

Precum un Big Bang cultural, toate marile ciocniri au apărut brusc pe scenă acum vreo 2 500 de ani. Acolo unde era haos, grecii antici ne-au dat sens prin istorie, civism și etică. Acolo unde era superstiție, ei au creat primele discipline științifice, precum fizica, biologia și matematica. Stadionalele și teatrele lor au devenit industriile noastre sportive și de divertisment. Au codificat legea, medicina și finanțele, și au așezat temelia pentru tehnologia care ne consumă viețile. Însuși cuvântul „tehnologie” provine din grecescul *techne* (τέχνη), care înseamnă „îndemânare”, „iscusită” sau „lucru de mână”. Rețelele de socializare ne-au atras într-o conversație globală, hiperconectată, care este în întregime bazată pe exprimarea individuală și pe schimbul liber de idei – drepturi fundamentale care erau practic nemaiauzite înainte de academiile Greciei antice. De fiecare dată când deschidem Twitter, Instagram sau Facebook, profităm de acea remarcabilă moștenire celebrată în emblematica lucrare *Școala din Atena* a lui Rafael: Platon și Aristotel, înconjurați de conștrații lor luminători greci, creând lumea noastră doar

cu gândul. A trebui să considerăm oare că înțelepciunea adunată pe acele trepte a avut atât de multă dreptate, doar pentru a eșua la cele mai importante întrebări dintre toate? De ce suntem aici? Ce se întâmplă când murim? Ce rost au toate?

În general, sacrificiile animale, libațiile nesfârșite și formulele de rugăciune erau genul de lucruri care păreau să-i mulțumească pe cei doisprezece zei de pe Muntele Olimp și să țină dezastrul la distanță.

Școala din Atena, pictată de Rafael între 1509 și 1511, actualmente în Palatul Apostolic de la Vatican.

Și pentru mulți greci antici aceasta era religia. Dar nu răspundea la marile întrebări. Pentru nivelul de sclipire expus în *Școala din Atena*, sacrificiile sângeroase aduse zeilor imaginari de pe îndepărtate vârfuri de coline nu prea ar fi îndeajuns.

Aici au intervenit Misterele din Eleusis, doar una dintre multele așa-numite religii de mistere care fascinau mintea mediteraneană în acele vremuri vechi. Pentru acele suflete curioase, care aveau nevoie de un pic mai multă substanță și de mai puțin nonsens, Grecia antică avea un meniu complet de alternative spirituale, care s-au dovedit mai satisfăcătoare decât mâncarea tradițională. La baza

religiilor de mistere era „o întâlnire imediată sau mistică cu divinul”, implicând „o apropiere de moarte și o întoarcere la viață”¹. Precum misticii care aveau să se infiltreze în creștinism, iudaism și islam în milenii următoare, grecii cunoșteau străvechiul secret al morții de dinaintea morții. Oricum ar fi fost concepută această întâlnire față în față cu Dumnezeu, avea efectul pe care l-a expus Aristotel despre inițiații care coborau la Eleusis nu pentru a *învăța* ceva, ci pentru a *experimenta* ceva. Acești greci curioși și cinici căutau dovada bunei-credințe: dovada Vieții de Apoi. Nu s-ar fi mulțumit niciodată orbește cu promisiunile deșarte ale unei vieți viitoare, în Ceruri. Trebuiau să se uite pe furiș, în spatele cortinei, pentru a vedea singuri dacă era vreun adevăr în această chestiune. Pentru ei și pentru noi, cum ar putea fi o religie autentică mai puțin de atât?

Pe măsură ce un imperiu l-a înlocuit pe altul, valoarea acestei experiențe nu s-a pierdut pentru romani, care au adoptat templul grecesc din Eleusis ca pe al lor propriu. Cicero, marele orator și om de stat din primul secol î.Hr. a consemnat perspectiva lui pentru posteritate:

*Căci mi se pare că printre multele lucruri excepționale și divine pe care le-a produs Atena voastră și cu care a contribuit la viața umană nimic nu este mai bun decât acele Mistere. Căci prin intermediul lor am fost transformați de la un mod de viață aspru și sălbatic la stadiul de umanitate și am fost civilizați. După cum sunt numite inițieri, așa am învățat din ele, de fapt, fundamentele vieții și am priceput nu doar baza pentru viețuirea cu bucurie, dar și pentru a muri cu o speranță mai bună.*²

¹ Marvin Meyer, ed., *The Ancient Mysteries: A Sourcebook of Sacred Texts* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1999), p. 8. A se vedea Apuleius, *Metamorfoze*, XI, 23: „M-am apropiat de graniță și, călcând pragul Persefonei, am fost purtat prin toate elementele, după care m-am întors. În toiul nopții am văzut soarele scânteind cu o strălucire luminoasă. M-am apropiat de zeii de sus și de zeii de jos și m-am închinat lor față în față”.

² M. Tullius Cicero, *De Legibus*, ed. Georges de Plinval, II, 14, 36: „*Nam mihi cum multa eximia divinaque videntur Athenae tuae peperisse atque in vitam hominum attulisse, tum nihil melius illis mysteriis, quibus ex agresti immanique vita exculati ad humanitatem et mitigati sumus, initiaque ut appellantur, ita re vera principia vitae cognovimus; neque solum cum laetitia vivendi rationem accepimus, sed etiam cum spe meliore moriendi*”.